

МИЛАН МИЦИЋ

ОБИЧАН ПРИЗОР РАЗМНОЖАВАЊА СВЕТЛОСТИ

Ђури Подини остао је само голи задах и ништа више, и мисао замeтeна у високим снеговима.

У сеоби плућа су му се успорила од јаког чеоног ветра што продужава дан.

Срце му је радо насељавало нову земљу, али одавно нико његов није био путник. Сви о којима су му причали у Батањи били су ратари. Изнад њих трајало је велико, непробојно небо, а испод земља која је мировала хиљаду година и рађала биљке што су расле од њиховог говора.

Нису они били криви што су им побегле мисли. Иза њих налазио се страشان рат, револуција, и мржња што остаје иза тога мутна попут продане воде. Године које су стигле после рата имале су трагове зверских шапа на себи.

Србима у Батањи љуљале су се душе; стопала предака ходала су по бунарској води.

Ко је први поменуо сеобу у Србију Ђура није знао. Можда свештеник. Можда учитељ. Тек неко ко не живи од земље него у небо товари таласе и саучествује у њиховом времену. Потом су сви прихватили ту реч оптација и развлачили уста у безбрижност или страх. У људе је ушла жудња миша за ветром. А прави, велики ветар у селу није дувао две стотине година.

Све песме што су у селу певали одувек су биле од земље. Између две строфе ћутало се као што земља зна да ћути. Пред оптацију певали су исте, старе, древне песме, али са песмама што су узлетале у небо па силазиле на земљу слетало је и камење. Колико оптаната толико камења. Узмеш свој камен и носиш.

Речи оних што су их звали у Србију (она се није тако звала) личиле су на музику пријатељства и завршен договор са небом. Повратак у земљу на којој су у својим сновима цртали старе претке. Стварне и измишљене. А Батањцима решеним и пријављеним за оптацију сан није долазио на очи. Подврискивали су у цик зоре.

Године 1923. прешли су границу. Над Поморишјем летела је свађа метеорских киша а у главама људи хладила се заветрина несређених мисли.

Речи што су излазиле из њих биле су подвиг муцања.

У сеоби увек се изговарало само по пола речи.

Ђура Подина кретао се сам ка југу. Отац му је одавно умро, а мајка новембра 1918. године од „шпанске грознице“. Хладне невидљиве жице стезале су му тело. У вагону све време пута сијала је јаркоплава ноћ.

(Или се њему тако чинило.)

Када су возом прешли мост на Моришу обала реке почела је да се креће. „Луда со сеобе“, помислио је.

Шта се то отворило када су прешли границу нико није знао. Око воза љуљао се чудесан звук. Сваки оптант измислио је тада једну једину, само своју секунду. Није знао шта је то, ни како се зове, нити чему може да служи.

Можда се то звало здравље прогонства.

Ђура је гледао бачке пејзаже. Били су исти, једноставни, и имали су иста болна места. Облаци над Бачком били су као змајеви што голицају цвет трешње. На станици у Врбасу извадио је огледало и бритву. У огледалу угледао је чудан и непредвидљив профил вилице, повијен нос којег није било у Батањи, на левој страни чела опипао је велику, чудну квргу.

„Глава је домишљатија него што сам мислио“, насмешио се.

Воз је клопарао ка југу. Био је март. Спасоносна хладовина падала је на вреле мисли људи. Свет је у вагонима дрхтао од сеобе, тресло се постојање, у костима људи није дремала досада.

Када су изашли на новосадску железничку станицу, лица оптаната била су повезана невидљивом жицом и већ су изгледала подложна нестајању.

(Требало је свима њима сто молитви за ваздух.)

Мало људи разговарало је са дошљацима а и они што су причали говорили су им немушто. Могли су их упутити на било коју страну света сем на север. Њихове вође, којима је од грома сеобе попуцало самопоуздање, непрекидно су некуд одлазили, па се потом враћали. Причали су им збирке шкодљивих бајки што су у тим сусретима научили. Као њих све негде чека срећна и обећана земља. То је земља у којој се налази остарело злато. Давно закопано

па сад њих чека. Људи у вагонима избацивали су пажњу из плућа ка вестима које су до њих долазиле и ноћивали у њима. На железничкој станици недељна ноћ шетала је лево-десно.

Ђура је тих дана и ноћи неуморно завијао дуван. Истина је под њим хладила тле. Чинило му се као да не знају шта ће са њима или још горе да знају погрешно. Да могу да их баце било где уверени да су добро одабрали за њихова тела. Увек се плашио добрих намера уображеног света. Са њих се обично видела оскудица.

Чиновник из Жупанијског аграрног уреда није хтео да саслуша оптантске вође који су му објашњавали да су стигли на лице места и да им је земља обећана на велепоседу у Футогу.

За дрвеним асталом јео је сланину са изразом туге и среће. Вођама оптаната понудио је ракију. „Премало лудости има у животи па их људи још додају!”, промрмљао је у браду.

Налет ветра залупио је прозор у његовој канцеларији, прошао му кошуљом преко длакавих груди, па слетео низ ногавицу у под. То му је променило глас. „Збогом!”, рекао је промукло.

Возови препуни оптаната кренули су ка југу. Сремска земља, Београд, Србија. Тутањ воза и свакодневни језиви догађаји сеобе: смрт деведесетогодишњег старца у вагону и његова сахрана на гробљу првог следећег села, порођај у истом селу, прича жене о томе како се могла звати пре две стотине година...

Ђура је са сваким изласком на железничку станицу скупљао зрна сеобе. „Горка је радост овог сељења”, помислио је.

„Сеоба је као литица и падне се са ње лако.”

У Нишу на железничкој станици човек у оделу и са краватом одржао им је говор. Изразио је љубав према њима и плочнику у који је гледао, причао дуго, уздисао за прошлошћу; имао је вишак отпада на језику. Трудио се да им на усне намести осмехе, трапава их је убеђивао да су срећни.

Површина његове коже заљубљивала се у масу којој је говорио.

Из профила расло му је сазнање.

Стајали су непомично свако са својим каменом у себи обамрли од сеобе. Крљушт претходног живота отпадала је са њих.

Стајао је по страни и пушио. Гледао је људе на железничкој станици који су их посматрали и чачкали носеве. Киша се сливала на њих и то она што не дише.

Осетио је мучнину. Душа му је пливала ниско. Ронио је у свом минуту одсечен од призора уплашених људи и равнодушне масе што се кретала под теретом сопствене тешке, дебеле врлине. „Срећа нас чека на неколико сати одавде”, помислио је. „Творац нас мотри као што је мотрио и на наше аскурђеле кад су се селили у

супротног смеру. Ваљда зна шта ради када нас помера горе-доле, лево-десно.”

Када су се искрцали из вагона у Штипу окружио их је талас хладноће. Око њих је било круто сиромаштво и тешка мржња ледена попут камене струне. Рамена оптаната извијала су се у чуђењу. Њихове душе биле су опседнуте дубоким, хладним сенкама. Било је то пролеће 1923. године када су стигли у земљу предака. Ту их је напала лукава вечност и сиромашна обућа времена.

Коме је остао слатки дремеж неке наде тада је потпуно изве-трио.

Нико их није гледао. Као да не постоје. Ниједан досељеник није био отпоран на знакове што су им објашњавали нежељеност. На сваком углу улице чекала их је хладна обала и песме оштрог камења парале су небо.

„На њиховој страни не постоје очи; на нашој страни не постоје очи”, помислио је Ђура. „Како ћемо се видети? Да ли је ово земља предака? Можда је наша сеоба само тешка увреда за круг?”

Жандарми су их отпратили у ново село. Пушке су им биле напуњене а бајонети стављени на њих. Зуби пратилаца крунили су неразумљиве речи. Три успела погледа пала су на новосаграђене куће, а остали погледи сручили су се на суву, испуцалу земљу.

Ништа им није пријало на тој земљи. Ни вода, ни ваздух, ни сунце што је почело немилосрдно да пече још с пролећа и на којем су се сушиле мисли. Зидови кућа пуцали су попут стакла, као онда кад подригује земља и руши све што на њој нежељено траје, живи и хода.

Дани су били мучни, а ноћи још горе, нарочито када поноћ удари у зид. Из мрака, из даљине, чули су се пуцњеви; непозната дивљач улазила је у село и јутром су се видели њени трагови; ветар је новим сокацима чудно и мукло фијукао ненавикнут на зидове кућа баш на том месту.

Када ноћ падне досељени Батањци напуштали су дневно, спасоносно имање тренутка и улазили у време што је штетило чулима. Сан им је био исти; вода Мориша кретала је у напад, обале су се преливале; вода је улазила у авлије и на њој су се видели отисци обуће предака. Вода је разносила куће, капије и шупе, стаје и обарала саднице воћака у баштама. Потом се повлачила у себе, у круг, и постајала смрдљива, устајала бара на средини дворишта.

Разбољевали су се оптанци у тим сновима.

Оболеле старице плеле су ноћу чарапе а дању су умирале.

Потом се болест сручила на млађе људе, жене и децу.

Ђура је пушио више него икад. Стајао је у неограђеном дво-ришту. Ледене крхотине времена, што су биле само узнемирана хартија неба, падале су око њега. Осећао је да му се подсмева сунце, није се недељама знојио; повраћао је хладну месечину мисли у празној авлији.

Кренуо је пут севера међу последњима. Сви остали или су већ побегли или су били мртви. Звук у селу више се није могао ухватити. Само је тишина шврљала временом по масци његовог лица.

Око напуштеног села младо су лајали пси и уједали ваздух. Обузео га је страх; плашио се да ће једини преживети.

Возом је путовао ка Скопљу. Искушење сеобе топило се у њему. Очи су му имале поглед пре срама и сеоби више није могао погледати у очи. „Да ли је сеоба разочарала њих или су они разочарали сеобу?“, мислио је у себи.

(Велики сјај био је на губитку.)

Када је прешао Дунав код Панчева и кренуо возом ка Великом Бечкереку препознао је стари, њему добро познати начин падања кише. Лакнуло му је. На небу се сплела црвено-жута светлост дуге. Насмешио се као да је угледао савршенство. Мисао одстајала на сунцу поново је ушла у њега.

Стајао је код полуотвореног прозора на купеу.

Обичан приказ размножавања светлости сабирао се у огледалу душе.